

Santiago bidea Hondarribitik

Santiago bidea Hondarribitik igarotzen zenaren aipamen soilak ditugu, orain arte inork ez bai du agiri zehatzik agertu. Horren adibide batzuk emango ditut gaurko hontan.

Euskarazko testu zaharretan Jon-Done Jakue bezala azaltzen zaigu gaur egun Santiago dena. Pierre Lhanderen *Dictionnaire Basque-Français* (1926) begiratzen badugu, gidari lagunduko digun "Jondoni Jakobeko bidea" (*voie lactée*) dela ikus dezakegu. Esan beharrik ez, horren arabera euskaldunok aspaldikoa dugula izendatzeko era hori.

Erdi Arotik ezaguna zen Hendaiaren Subernoia zeritzan ospitalea, Santiago bideko erromesak babesten zituena. Hortik eman zitzaion Santiago zubiaren izena Hendaiatik Irunerakoari.

Baina besterik zer? Zubi hori baino lehenagotik bazen Hondarribiko portugarren auzoan Madalena ermita, Santiago kalearen mutur batean. Madalena ermita hauek antzina gehienetan ibai ertzetan eraikitzen ziren erromesen ostatatutzat. Beraz, pentsatzekoa da

hemengoak ere eginkizun hori beteko zuela.

Ibiak baliatzen zituzten Erdi Aroan zubirik ez zen tokietan ibaiak igarotzeko Oroï itsasberan ibi bihurtzen zelako hartu zuela hiriak bere izentzat Hondarribia. Horren kideko dira hemen bertan Urdanibia eta Beoibia (gaur Beoibia dena).

Yves Bottineau-k *Les Chemins de Saint-Jacques* (A. Valiente-k gaztelarara itzulia 1965. urtean Barcelonan argitaratu zen J.M. Ruiz Morales-en hitzaurrez). Liburuaren azken partean zekarren

mapan ikus daiteke, esan ohi den bezala, zein zabala zen Santiago bidea, eta hor agertzen zuenez Bidasoa itsasoratzen den mugatik jartzen zuela bideetariko bat.

Baina beztelako bi lekuko zehatz ere baditugu xv. mende bukaerakoak.

Bata, duela bosteun urte Burgostik, 1496. urteko urriaren 4an, Joana eta Joan printzeak Hondarribiko "alkaide" zen Diego López de Ayala kapitanainari idatzi zien gutuenan, frantsesei sarrearik ez uzteko agindua emanaz, hara zer zioen: "*...es mal recaudo dexar assi entrar libremente quantos franceses entran, vnso so color que van a Sanctiago, otros con otro achaque, deueys mucho mirar...*" (ikus, Duque de Frias, "Cartas de los Reyes Católicos al Capitán Diego López de Ayala, alcaide de Fuenterrabía". *Boletín de Estudios Históricos sobre San Sebastián*, 4 (1970), doc. 59.

Bestea, garai bereko irudi bat, Santiago erromes, Santa Maria parroikiko korupeko sabaiaren gangan aurkitzen dena, bere kapelan txirla, lepotik katez gurutz itxurako giltzia zintzilik eta eskuan makila. Gotiko bukaera-koa bere estiloz.

Bidea, esango nuke, Hondarribitik Lezora zuzen zijoala, orain adieraziko dudanez. Bide horren aztarnarik bada Jaizkibel mendia-riaren hegoalde-rik zeharka.

Hasiera, Sainduatik Botika baserrira, zeren garai haietan botikak ez bai ziren sendagarriak saltzeko bakarrik, hiritik irteeran bidailaria zernahitarik hornitzeko baizik; gainera jakina, sendagarriak ere bai. Handik goraxeago dugu Galtzaraburu baserrria, izenak salatzen nondik igarotzen zen galtzara zahar hura. Eta Galtzaraburutik, zalantzarik gabe, Arkoll burura zijoan, non dagoen Santiago ermita (gaur Santiagotxo deritzaiona). Gero, nire ustez, Montserrat ermitaren ingurutik Ipistikura. Ipistiku ez da besterik apezpiku edo obispo baizik. Ez dakit zertatik duen izen zahar hori, baina daitakeena noizbait ipistikuaren egoitza izatea edo bidean ipistikuak inoiz hori ostantu edo babesleku har zezakealako.

Ipistikutik Esteuz gaina hartuko zuen galtzarak, zeren hara iritsi baino lehentxoago oraindik argi dago han erreka igartzeko harlanduzko ibia, zubia egitea baino errazagoa zena. Esteuztik zeharka Alarguntza baserri alde-rra. Arrutelako Inaxiok kontatu zidanez, lehengo zaharrei entzuna zuela diodan inguru hoietatik zela errege-bidea, baina horren aztarnak desegin zirela mendietako pistak irekitzean.

Altura haiek ikusgarriak izango ziren erromesentzat, ekalde eta egoaldera eskaintzen zizkioten uhartze ikuspegi ederrez eragi-

nik izango zuen Frantziako lautadak igaro ondotik.

Alarguntza ondoan gurutzatzen zen Gaintzurizketa aldetik zetorren bide zaharrarekin. Bide zahar hori, Inaxiok dionez, oraindik oroitzen dela Aralardik behorrek Jaizkibelera negua igarotzera zetozten abeltzainek erabiltzen zutela Eskulin gaina hartzeko eta handik mendiaren gibelaldera. Horren lekuko bada oraindik hor trikuarri bat.

Alarguntzatik laster, oraindik galtzadaren bi zati agertzen zaizkigu, lehena zubitxo batekin. Bere egiturak Erdi Arokoa diruti. Hortik Jaizkibelgo alle-

ruak zehar beruntza jetsiko zen Lezora.

Oraindik bada zer ikertu Gipuzkoa zehar. Beste muturrean, Deba ibai ondoan dago Astigarribia, Sasiolatik hurbil, eta urte-txoak dira handik Arno mendia zehar Arnoatera eta handik Bizkai aldera dijoan galtzada ikertu nuela. Gaur hemen dakartena horren adierazpena ez denez, utz dezadan.

Baina, bukatzeko oroitu nahi nuke, zerbait esan nahi dutela Compostela bertan "Callejuela de Fuenterrabía" eta "Plazuela de Fuenterrabía" izen horiek. Hemendik zijoan bidearen oroitzapena ote?

Juan San Martin